

กระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้

INTERNAL SCHOOL SUPERVISION PROCESS FOR
ENHANCING TEACHING AND LEARNINGณัฐพิมล เกษมโชค¹, ชำนาญ ปาณาวงษ์², ณัฏฐ์ ชาคำมูล³Nutpimon Kasemchok¹, Chamnan Panawong², Nat Chakhammul³

Corresponding Author E-mail: nutpimonw67@nu.ac.th

Received: Nov 18, 2025; Revised: Jan 25, 2026; Accepted: Feb 11, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสังเคราะห์และนำเสนอกระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ ภายใต้บริบทการศึกษาในปัจจุบันที่มีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว อันเนื่องมาจากกระแสโลกาภิวัตน์ ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีดิจิทัล การแข่งขันทางเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนความหลากหลายของผู้เรียน ซึ่งส่งผลให้สถานศึกษาจำเป็นต้องพัฒนาระบบสนับสนุนครูและการจัดการเรียนรู้ให้มีความยืดหยุ่น ทันต่อสถานการณ์ และเกิดประสิทธิผลอย่างต่อเนื่อง วิธีดำเนินการใช้การศึกษาและสังเคราะห์เอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปสู่การกำหนดกระบวนการนิเทศภายในที่เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา โดยบูรณาการการใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงาน

ผลการสังเคราะห์พบว่า กระบวนการนิเทศภายในเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ (1) การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการโดยใช้ข้อมูลเป็นฐาน (2) การวางแผนการนิเทศเชิงพัฒนาโดยกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย ตัวชี้วัด เครื่องมือ และบทบาทหน้าที่ของผู้เกี่ยวข้องอย่างชัดเจน (3) การปฏิบัติการนิเทศที่มุ่งเน้นการให้คำปรึกษา การสะท้อนผล และการสนับสนุนการพัฒนาการสอนอย่างต่อเนื่อง และ (4) การติดตาม ประเมินผล และปรับปรุงการนิเทศผ่านระบบข้อมูลป้อนกลับและการรายงานผลอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้ มีการใช้เทคโนโลยีสนับสนุนในทุกขั้นตอนเพื่อเสริมประสิทธิภาพด้านการรวบรวมและจัดเก็บข้อมูล การสื่อสาร การติดตามความก้าวหน้า ตลอดจนการลดภาระงานเอกสาร อันนำไปสู่การยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม

คำสำคัญ : การนิเทศภายในสถานศึกษา, กระบวนการนิเทศภายใน, การส่งเสริมการจัดการเรียนรู้

¹นิสิตปริญญาโท สาขาบริหารการศึกษา, คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยนครสวรรค์

¹Master's Degree Student in Educational Administration, Faculty of Education, Naresuan University

^{2,3}ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ภาควิชาบริหาร วิจัย และพัฒนานวัตกรรมทางการศึกษา, คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยนครสวรรค์

^{2,3} Assistant Professor, Department of Educational Administration, Research, and Innovation Development, Faculty of Education, Naresuan University

Abstract

This academic article aims to synthesize and present an internal school supervision process that supports and enhances teaching and learning in contemporary educational contexts. Given the rapid changes driven by globalization, advances in digital technology, increasing economic and social competitiveness, and growing learner diversity, schools are required to strengthen instructional support systems that are flexible, responsive, and sustainable. The methodology employed in this study is a documentary review and synthesis of relevant literature, concepts, theoretical frameworks, and empirical studies. The synthesis is subsequently used to formulate an internal supervision process that aligns with school contexts and integrates technology to improve operational effectiveness.

The synthesis indicates that an internal supervision process for promoting teaching and learning comprises four key stages: (1) examining current conditions, problems, and needs through data-informed analysis; (2) developing a developmental supervision plan by clearly specifying objectives, targets, indicators, tools, and stakeholders' roles and responsibilities; (3) implementing supervision with an emphasis on professional consultation, reflective feedback, and continuous instructional support; and (4) monitoring, evaluating, and improving supervision through systematic feedback mechanisms and structured reporting. Technology is embedded across all stages to enhance data collection and management, communication, progress monitoring, and the reduction of administrative workload, thereby contributing to tangible improvements in instructional quality within schools.

Keywords: Internal Supervision in Educational Institutions, Internal Supervision Process, Promotion of Learning Management

บทนำ

การนิเทศภายในสถานศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนคุณภาพการจัดการเรียนรู้ให้บรรลุตามเป้าหมายทางการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ โดยบทบาทของการนิเทศเป็นกระบวนการเชิงพัฒนาที่มุ่งกระตุ้น ส่งเสริม สนับสนุน และให้ความช่วยเหลือครูอย่างเป็นกัลยาณมิตร เพื่อยกระดับสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครูและคุณภาพผู้เรียนเป็นเป้าหมายสูงสุด (สถาพร สมอุทัย. 2565: 277)

การนิเทศภายในมีความสำคัญต่อการพัฒนาการจัดการเรียนรู้แต่ในทางปฏิบัติองค์กรกระบวนการนิเทศในหลายสถานศึกษายังคงเผชิญข้อจำกัดและดำเนินการได้ไม่เต็มประสิทธิภาพ โดยเฉพาะขั้นตอนสำคัญที่เป็นฐานของการนิเทศ ได้แก่ การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการจำเป็น, การประเมินผลและนำไปปรับปรุงพัฒนา, รวมถึงการสื่อสารให้ครูตระหนักถึงคุณค่าของการนิเทศ งานวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการนิเทศภายในเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้พบว่า แม้ภาพรวมการนิเทศภายในอยู่ในระดับมาก แต่ด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา ความต้องการในการนิเทศ และการประเมินผลและแก้ไขปรับปรุงการนิเทศ ซึ่งสะท้อนว่าหลายสถานศึกษายังขาดการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงระบบและวงจรการพัฒนาที่ต่อเนื่อง (พรนภา วัฒน้อย และทัศนะ ศรีปัดดา. 2565: 47-48) นอกจากนี้ ยังพบปัญหาเชิงกระบวนการในระดับปฏิบัติ เช่น ครูขาดความเข้าใจและไม่ตระหนักต่อกระบวนการนิเทศภายใน ครูไม่ให้ความสำคัญต่อกิจกรรมการนิเทศ และสถานศึกษาขาดคู่มือหรือแนวปฏิบัติที่ชัดเจน ทำให้การดำเนินงานไม่เป็นไปตามแผนหรือปฏิทินที่กำหนด รวมถึงครูขาดความพร้อมในการรับการนิเทศ และผลการนิเทศไม่ถูกนำไปใช้ปรับปรุงงานบริหารและการจัดการเรียนรู้อย่างจริงจัง (พุทธชาติ แสนอุบล. 2560: 1-4)

บริบทการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ต้องเผชิญความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจากโลกาภิวัตน์ เทคโนโลยีดิจิทัล และความหลากหลายของผู้เรียน ซึ่งทำให้การนิเทศภายในไม่อาจยึดติดกับรูปแบบเดิมที่มุ่งตรวจเยี่ยมหรือประเมินแบบครั้งคราวได้อีกต่อไป เพราะการนิเทศรูปแบบเดิมมักมีข้อจำกัดด้านเวลา สถานที่ และการติดตามผลอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้การสะท้อนผลและการพัฒนาการสอนเกิดขึ้นไม่ทันต่อสถานการณ์จริงในห้องเรียน (วุฒินันท์ จันทร์ทอง. 2568) ดังนั้น การนิเทศภายในในปัจจุบันจึงควรปรับสู่แนวทางที่ยืดหยุ่น ทันสมัย เน้นการมีส่วนร่วม และใช้เทคโนโลยีสนับสนุนเพื่อให้การนิเทศดำเนินได้อย่างต่อเนื่องและตรวจสอบความก้าวหน้าได้

ด้วยเหตุนี้ การศึกษาถึงกระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะการทำความเข้าใจกระบวนการที่เหมาะสมจะช่วยให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีระบบ มีทิศทาง และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในบริบทของแต่ละสถานศึกษา ทำให้ครูและบุคลากรมีศักยภาพในการพัฒนาตนเองและการสอน ที่เป็นรากฐานที่จะช่วยยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน และนำไปสู่ความยั่งยืนของระบบการศึกษาในระยะยาว

ความหมายของการนิเทศภายในสถานศึกษา

การนิเทศภายในสถานศึกษา ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า Internal Supervision ซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญในการส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนการสอนภายในโรงเรียน โดยมุ่งเน้นการทำงานร่วมกันระหว่างผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษา เพื่อยกระดับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานให้บรรลุตามเป้าหมายของสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ มีนักวิชาการได้ให้ความหมายของการนิเทศภายในไว้มากมาย ดังนี้

ทองคำ อำไพ (2564: 22) กล่าวว่า การนิเทศภายใน หมายถึง กระบวนการการทำงานร่วมกันระหว่างผู้บริหารกับครูผู้สอนในสถานศึกษา การนิเทศการศึกษาจึงเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารจัดการโดยมีเป้าหมายเพื่อการปรับปรุง แก้ไขและพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนของครูผู้สอนให้มีประสิทธิภาพและตรงตามเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพและสัมฤทธิ์ผล อันจะส่งผลให้นักเรียนมีคุณภาพตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้

อิทธิพร ยางเขียว (2565: 13) กล่าวว่า การนิเทศภายในสถานศึกษา หมายถึง กระบวนการหนึ่งของผู้บริหารหรือผู้นิเทศที่ให้คำแนะนำ ชี้แนะ ปรับปรุงในเรื่องของการจัดการเรียนการสอน ให้ความร่วมมือ และช่วยเหลือซึ่งกันและกันอย่างเป็นกัลยาณมิตร เพื่อพัฒนาคุณภาพการปฏิบัติงานให้ดีขึ้น และส่งเสริมกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เป็นไปตามแบบแผน และตรงตามมาตรฐานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อดิศักดิ์ ไหมทอง (2567: 19) กล่าวว่า การนิเทศภายใน หมายถึง กระบวนการทำงานและการดำเนินกิจกรรมร่วมกันระหว่างผู้บริหาร ครูและบุคลากรภายในโรงเรียน ในการแนะนำ ช่วยเหลือให้มีขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน ส่งเสริมเกี่ยวกับการเรียนการสอนและพัฒนากิจการดำเนินงานของโรงเรียนให้เป็นไปตามมาตรฐานของโรงเรียน เพื่อปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ เป็นที่ยอมรับของผู้รับประโยชน์จากโรงเรียนทุกฝ่าย เป็นไปตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการจัดการศึกษาที่กำหนดไว้

สรุปได้ว่า การนิเทศภายในสถานศึกษา หมายถึง กระบวนการทำงานร่วมกันอย่างมีระบบระหว่างผู้บริหาร ผู้นิเทศ และครูผู้สอนภายในโรงเรียน เพื่อให้คำแนะนำ ส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาการจัดการเรียนการสอน รวมถึงการบริหารจัดการทั่วไปให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ โดยเน้นความร่วมมือ การสร้างขวัญกำลังใจ การใช้สื่อ นวัตกรรม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการจัดการศึกษาที่กำหนดไว้

ความหมายของการจัดการเรียนรู้

กุลิสรา จิตธัญวานิช (2562: 2) ได้กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการต่าง ๆ ในการดำเนินงานของผู้สอนตั้งแต่การวางแผนการจัดการเรียนรู้จนสิ้นสุดการประเมินผลการ เรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถ มีคุณธรรม จริยธรรมและเกิดทักษะหรือสมรรถนะต่าง ๆ ตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้

สุนิสา ดวงขตา (2564: 11) ได้กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้ หมายถึง การจัดการเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการสำคัญในการนำหลักสูตรสู่การปฏิบัติ โดยการดำเนินงานของครูผู้สอนตั้งแต่การวางแผนการจัดการเรียนรู้จนสิ้นสุดการประเมินผลการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถตามมาตรฐานการเรียนรู้/ ตัวชี้วัด สมรรถนะสำคัญ ของผู้เรียนและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร เป็นการมุ่งพัฒนาผู้เรียน ในทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา เพื่อให้ผู้เรียนอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

ธีรศักดิ์ อุปไมยอริชัย (2563: 162-163) กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้ หมายถึงการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะ คุณลักษณะตามมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด สมรรถนะและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน โดยจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาตนเอง ตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพตามความแตกต่างของแต่ละบุคคล

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2564: 254) กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้ หมายถึง วิธีการต่าง ๆ ที่มีวัตถุประสงค์และขั้นตอนเฉพาะที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์นั้นได้

Hough & Duncan (1970: 144) ได้อธิบายความหมายของการจัดการเรียนรู้ว่า หมายถึง กิจกรรมของบุคคลซึ่งมีหลักและเหตุผลเป็นกิจกรรมที่บุคคลได้ใช้ความรู้ของตนเองอย่างสร้างสรรค์ เพื่อสนับสนุนให้ผู้อื่นเกิดการเรียนรู้และความผาสุก ดังนั้นการจัดการเรียนรู้จึงเป็นกิจกรรมในแง่ต่าง ๆ 4 ด้าน คือ 1) ด้านหลักสูตร (Curriculum) หมายถึง การศึกษาจุดมุ่งหมายของการศึกษา ความเข้าใจในจุดประสงค์รายวิชาและการตั้งจุดประสงค์การจัดการเรียนรู้ที่ชัดเจน ตลอดจนการเลือกเนื้อหาที่เหมาะสม สอดคล้องกับท้องถิ่น 2) ด้านการจัดการเรียนรู้ (Instruction) หมายถึง การเลือกวิธีสอนและเทคนิคการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสม เพื่อช่วยให้ผู้เรียนบรรลุถึงจุดประสงค์การเรียนรู้ที่วางไว้ 3) ด้านการวัดผล (Measuring) หมายถึง การเลือกวิธีการวัดผลที่เหมาะสมและสามารถวิเคราะห์ผลได้และ 4) ด้านการประเมินผลการจัดการเรียนรู้ (Evaluating) หมายถึง ความสามารถในการประเมินผลของการจัดการเรียนรู้ทั้งหมดได้

สรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการที่ครูออกแบบและดำเนินการ ตั้งแต่การวางแผน ดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ ไปจนถึงการประเมินผล โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ทักษะ คุณลักษณะ คุณธรรม และสมรรถนะ ที่เหมาะสม โดยเน้น ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางใช้หลักสูตร ทฤษฎีการเรียนรู้ เทคนิค วิธีสอน และเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือในการพัฒนาผู้เรียนอย่าง รอบด้าน และเหมาะสมกับบริบทของผู้เรียน

ความหมายของการนิเทศภายในสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้

จากความหมายของการนิเทศภายในสถานศึกษาและการจัดการเรียนรู้ สามารถสรุป ความหมายของ การนิเทศภายในสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบภายในโรงเรียน ระหว่างผู้บริหาร ผู้นิเทศ และครูผู้สอน เพื่อให้คำแนะนำ สนับสนุน ส่งเสริม และพัฒนาการออกแบบและดำเนินการจัดการเรียนรู้ของครู ตั้งแต่การวางแผน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ไปจนถึงการวัดและประเมินผล โดยมียกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนให้เกิดความรู้ ทักษะ คุณลักษณะ และสมรรถนะอย่างรอบด้าน ภายใต้แนวคิดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง พร้อมทั้งเสริมสร้างขวัญ กำลังใจ ความร่วมมือ และการใช้สื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีอย่างเหมาะสม เพื่อให้บรรลุเป้าหมายการศึกษาของสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ

กระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษา

เพื่อให้การนิเทศบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ จำเป็นต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบผ่านขั้นตอนที่เรียกว่า “กระบวนการนิเทศ” ซึ่งถือเป็นแนวทางหรือเทคนิควิธีในการปฏิบัติงาน โดยลักษณะของกระบวนการดังกล่าวอาจแตกต่างกันไปตามบริบทหรือผู้ปฏิบัติแต่ละคน จากการศึกษาพบว่า มีนักวิชาการหลายท่านที่ได้ให้ความหมายและอธิบายเกี่ยวกับกระบวนการนิเทศไว้ ดังนี้

อุทัย บุญประเสริฐ, และชโลมใจ ถึงการวัฒน์ (2556, อ้างถึงใน ทิพวรรณ ถาวรโชติ. 2564: 35) กล่าวว่า กระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษา 4 ขั้นตอน คือ

1. การวิเคราะห์ (Analysis) เพื่อกำหนดสิ่งที่ต้องการ เพื่อสิ่งที่ต้องปฏิบัติจัดทำให้ประสบผลสำเร็จ
2. การวางแผน (Planning) เป็นการกำหนดขั้นตอน ค่าโครงการทำงานด้วยวิธีการที่เหมาะสมให้บรรลุตามความต้องการที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดภายใต้สภาพแวดล้อมและข้อจำกัดที่มีอยู่

3. ลงมือปฏิบัติ (Doing) เป็นการลงมือดำเนินงานตามขั้นตอนการทำงานในแต่ละเรื่องตามที่กำหนดไว้

4. การนิเทศติดตามผล (Supervisions) เป็นการติดตามช่วยเหลือกำกับสนับสนุนให้สามารถทำงานจนบรรลุผล
พจนานุกรม วัตน์น้อย (2565: 45-46) กล่าวว่า กระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษา มีดังนี้

1. ขั้นการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการในการนิเทศ หมายถึง การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการในการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ของครูให้มีประสิทธิภาพ โดยที่ผู้บริหารสถานศึกษาและครูร่วมกันประเมินความต้องการ วิเคราะห์หาสภาพปัญหาที่แท้จริง เพื่อวางแผน เลือกระยะต้น หรือเรื่องที่น่าสนใจจะปรับปรุงพัฒนาการจัดการเรียนรู้ ตลอดจนศึกษานโยบายของหน่วยงานต้นสังกัด เพื่อนำไปวางแผนการนิเทศภายในที่จะส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ของครูให้มีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ

2. ขั้นการวางแผนการนิเทศ หมายถึง การนำผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการมาวางแผนร่วมกัน โดยที่ผู้บริหารสถานศึกษาแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานนิเทศภายในและกำหนดบทบาทหน้าที่ โดยมีการประชุมวางแผน จัดทำโครงการนิเทศภายในไว้ในแผนปฏิบัติการประจำปี และร่วมกันกำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ วิธีการ เครื่องมือ ระยะเวลา รายละเอียดตัวชี้วัดต่าง ๆ รวมทั้งจัดทำคู่มือการประเมินผลการนิเทศภายใน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ของครูให้มีประสิทธิภาพ

3. ขั้นการปฏิบัติการนิเทศ หมายถึง การดำเนินงานนิเทศภายในสถานศึกษาตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ในแผนการนิเทศภายใน โดยผู้นิเทศมีเครื่องมือ วิธีการ กิจกรรม และเทคนิคต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับปัญหา และความต้องการ ผู้นิเทศให้คำปรึกษาข้อเสนอแนะ และสร้างขวัญกำลังใจในการจัดการเรียนรู้แก่ผู้รับการนิเทศ มีการจัดประชุมหลังการจัดการนิเทศภายใน รวมทั้งกำกับ ติดตามให้การปฏิบัติงานเป็นไปตามวัตถุประสงค์ทุกครั้ง และปฏิบัติการนิเทศภายในสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง

4. ขั้นการประเมินผลและแก้ไขปรับปรุงการนิเทศ หมายถึง การวิเคราะห์สรุปผลจากการปฏิบัติการนิเทศภายใน โดยตรวจสอบผลการปฏิบัติงานเทียบกับวัตถุประสงค์และเป้าหมาย ตรวจสอบอุปสรรค ปัญหา หาสาเหตุ และดำเนินการปรับปรุงแก้ไข และจัดให้มีการประเมินความพึงพอใจของผู้นิเทศ และผู้รับการนิเทศ รวมทั้งเปิดโอกาสให้ผู้รับการนิเทศเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินผล และนำผลที่ได้จากการประเมินผลการนิเทศมาแจ้งให้กับผู้รับการนิเทศทราบเพื่อนำไปพัฒนาปรับปรุงการจัดการเรียนรู้

ว่าที่ร้อยตรี ชลธิ์ ภัทรมณ์ กันยายน (2564: 56-57) กล่าวว่า กระบวนการนิเทศภายในของโรงเรียน ควรประกอบด้วย 9 ขั้นตอน ดังนี้

1. การเตรียมความพร้อม การกำหนดผู้รับผิดชอบและภารกิจการนิเทศและการจัดระบบข้อมูล
2. การกำหนดบทบาทหน้าที่ของผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ
3. การวางแผนการนิเทศภายในอย่างมีส่วนร่วม
4. การปฏิบัติการนิเทศ และการดำเนินการตามแผน
5. การนิเทศ กำกับ ติดตาม
6. การตรวจสอบการนิเทศโดยใช้เครื่องมือที่หลากหลาย
7. การประเมินผลการนิเทศและการปรับปรุงแก้ไข
8. การสรุปผลการนิเทศ ข้อเสนอแนะ และแนวทางแก้ไข

9. การเขียนรายงานการนิเทศ

วิจิตรตา วรธาดาสวัสดิ์ (2566: 26) กล่าวว่า กระบวนการนิเทศ เป็นลำดับขั้นตอนในการนิเทศร่วมกันอย่างเป็นระบบ ระหว่างผู้นิเทศกับผู้รับการนิเทศ เป็นขั้นตอนในการนิเทศการศึกษาเพื่อให้การนิเทศการศึกษابرลุถึงเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ ประกอบด้วย

1. การวางแผนการนิเทศ
2. การกำหนดแนวทางการดำเนินการนิเทศที่เป็นลำดับขั้นตอน
3. การดำเนินการนิเทศ
4. การประเมินผลการนิเทศ เป็นการตรวจสอบความสำเร็จของการนิเทศด้วยวิธีการต่าง ๆ แล้วนำผลการนิเทศมาปรับปรุงให้มีความเหมาะสม และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2567: 6) กล่าวว่า การนิเทศภายในสถานศึกษา เป็นการปฏิบัติร่วมกันระหว่างผู้บริหารกับครูในสถานศึกษาเพื่อแก้ไข ปรับปรุง และพัฒนาการปฏิบัติงานของครูให้มีประสิทธิภาพ และส่งผลต่อคุณภาพของนักเรียน ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการ ในการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการ คณะกรรมการนิเทศภายใน สถานศึกษาทุกฝ่าย ทุกงานในสถานศึกษา ดำเนินงานในขั้นตอนนี้ตามขอบข่ายของงานที่ได้รับผิดชอบ
2. การวางแผนการนิเทศ หลังจากวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหา ความต้องการ วิเคราะห์สาเหตุ และกำหนดประเด็นการนิเทศแล้วให้นำประเด็นการนิเทศไปใช้กำหนดวิธีการดำเนินการ เครื่องมือ และจัดทำโครงการ
3. ปฏิบัติการนิเทศ เมื่อคณะกรรมการนิเทศภายในสถานศึกษาได้ร่วมกันวางแผนและจัดทำโครงการแล้ว ผู้บริหารสถานศึกษาควรนัดหมายคณะกรรมการประชุมเพื่อมอบหมายงาน จัดเตรียมเครื่องมือและสื่อการนิเทศที่จะใช้ในการปฏิบัติการนิเทศ โดยปฏิบัติตามปฏิทินที่กำหนดไว้ในโครงการหรือกิจกรรม และเพื่อเน้นให้การปฏิบัติเป็นไปอย่างจริงจัง ควรจัดทำปฏิทินปฏิบัติงานให้มีขนาดใหญ่ น่าสนใจ และมองเห็นได้ชัด
4. การประเมินผล การประเมินผลการดำเนินการนิเทศภายในสถานศึกษา โดยคณะกรรมการนิเทศภายในสถานศึกษา

เมื่อได้ผลการประเมินทั้งหมดเรียบร้อยแล้ว จึงนำมาจัดทำรายงานผลการดำเนินงานนิเทศภายในสถานศึกษาตามประเด็นการนิเทศ ซึ่งรูปแบบของรายงานสามารถจัดทำได้ตามบริบทของสถานศึกษา โดยเป็นการตอบคำถามว่า มีปัญหาอะไร มีวิธีดำเนินการอย่างไร และผลการดำเนินการเป็นอย่างไร

สกริพร เชาว์นัย (2568: 120) กล่าวว่า กระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษา ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นการเตรียมการนิเทศ เป็นการศึกษาความต้องการรับการนิเทศของสถานศึกษาและครูสอน กำหนดประเด็นการนิเทศจากผลการศึกษาความต้องการ กำหนดผู้ทำหน้าที่นิเทศที่มีความรู้และประสบการณ์ จากนั้นร่วมกันจัดทำปฏิทินการนิเทศ เพื่อให้เห็นทิศทางการดำเนินงานร่วมกัน ผู้บริหารสถานศึกษาต้องจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อให้การดำเนินการนิเทศภายในบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนด

2. ขั้นการสร้างองค์ความรู้ใหม่ เป็นการให้ความรู้แก่ผู้รับการนิเทศและผู้สอน เพื่อสร้างความเข้าใจในสิ่งที่จะพัฒนาและประเด็นที่จะนิเทศร่วมกัน ผู้บริหารสถานศึกษาอาจเชิญวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิมาให้ความรู้ และจัดทำข้อตกลงการนิเทศร่วมกัน เพื่อให้ทั้งผู้รับและผู้ให้การนิเทศมีความเอาใจใส่ต่อการปฏิบัติงาน

3. ขั้นการดำเนินการนิเทศ เป็นการสังเกตการจัดการเรียนการสอนหรือการปฏิบัติงานของผู้สอน หลังจากได้รับการพัฒนาแล้ว ผู้ให้การนิเทศควรใช้เครื่องมือที่ผ่านการพิจารณาาร่วมกันกับผู้รับการนิเทศ ใช้เทคนิคการสังเกตและสะท้อนผลจนกระทั่งการจัดการเรียนการสอนหรือการปฏิบัติงานเสร็จสิ้น

4. ขั้นการเสริมกำลังใจในการนิเทศ เป็นการใช้นุขยสัมพันธ์ของผู้ให้การนิเทศ เพื่อให้การนิเทศประสบความสำเร็จ ผู้ให้การนิเทศควรสื่อสารอย่างเป็นกันเอง ยิ้มแย้มแจ่มใส และผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องให้การสนับสนุนและกำลังใจแก่การนิเทศแต่ละครั้งด้วย

5. ขั้นการสะท้อนผลการนิเทศ เป็นการอภิปรายร่วมกันระหว่างผู้ให้และผู้รับการนิเทศ เกี่ยวกับผลการจัดการเรียนการสอนหรือการปฏิบัติงาน พร้อมทั้งให้ข้อมูลย้อนกลับอย่างสร้างสรรค์และเป็นกัลยาณมิตร เพื่อพัฒนาการทำงานให้ดียิ่งขึ้น

6. ขั้นการประเมินและปรับปรุงการนิเทศ เป็นการนำผลจากการนิเทศและการสะท้อนผลไปปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนหรือการปฏิบัติงาน จัดทำรายงานผลการนิเทศ เสนอต่อผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อใช้เป็นข้อมูลสำหรับพัฒนาการนิเทศภายในในครั้งต่อไป

จิตาวัลย์ อุ๋นกอง (2568: 185) กล่าวว่า กระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษา เป็นการดำเนินการนิเทศที่เกิดขึ้นภายในสถานศึกษา ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา มีขั้นตอนดังนี้

1. การศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการการนิเทศ
2. การวางแผน
3. การสร้างสื่อและเครื่องมือการนิเทศ
4. การปฏิบัติการนิเทศ
5. การประเมินผล รายงาน และเผยแพร่

Glickman, Gordon & Ross-Gordon (2004, อ้างถึงใน พัสฏาพรห์ คำจันทร์. 2565: 32-33) ได้นำเสนอกระบวนการนิเทศการสอน ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ

1. การประชุมร่วมกับครูก่อนการสังเกตการสอนผู้นิเทศร่วมประชุมกับครู เพื่อพิจารณารายละเอียดก่อนการสังเกตการณ์สอนของครูเกี่ยวกับเหตุผล และจุดมุ่งหมายของการสังเกต ต้องการให้นเน้นการสังเกตในประเด็นใดเป็นพิเศษ วิธีการและรูปแบบการสังเกตที่จะนำไปใช้ เวลาที่ใช้ในการสังเกต และกำหนดเวลาที่ใช้ในการประชุมหลังการสังเกต

2. การสังเกตการณ์สอนในชั้นเรียนเป็นการติดตามพฤติกรรมการสอนของครูในชั้นเรียน เพื่อให้เกิดความเข้าใจสอดคล้องกับหลักการและรายละเอียดต่าง ๆ ที่กำหนด ผู้สังเกตอาจใช้วิธีการสังเกตเพียงวิธีใดวิธีหนึ่งหรือหลายวิธีก็ได้

3. การวิเคราะห์ติดตามผลการสังเกตการณ์สอนและพิจารณาวางแผนการประชุมร่วมกับครูผู้นิเทศ หลังจากได้สังเกตการณ์สอน และได้รับข้อมูลของครูมาแล้ว ให้วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การนับความถี่ตัวแปรบางตัวที่ได้กำหนดไว้ จำแนกตัวแปรหลักที่เกิดขึ้น รวมทั้งค้นหาตัวแปรบางตัวที่เกิดขึ้นใหม่จากการปฏิบัติหรือบางตัวที่ไม่เกิดขึ้น ในการวิเคราะห์ข้อมูลให้ผู้นิเทศวางตัวเป็นกลาง และให้ดำเนินการแปลความหมายของข้อมูล

4. ประชุมร่วมกับครูภายหลังการสังเกตการสอน ผู้นิเทศจัดประชุมเพื่อเป็นการให้ข้อมูลย้อนกลับ และร่วมกันอภิปรายซึ่งผลที่ได้รับจากการอภิปรายร่วมกันกับครูผู้สอน สามารถนำไปใช้ในการวางแผนปรับปรุงการสอนได้

5. การวิพากษ์วิจารณ์ผลที่ได้รับจากขั้นตอนทั้ง 4 ขั้นตอน การนิเทศเป็นสิ่งจำเป็นและเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยมีผลการพัฒนาประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนเป็นอย่างมาก การดำเนินการจึงจำเป็นต้องดำเนินเป็นไปตามขั้นตอนอย่างเป็นระบบ เรียกว่า กระบวนการนิเทศควบคู่ไปกับการบริหารโรงเรียนอย่างมีประสิทธิภาพและดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยการศึกษาคุลากรที่เกี่ยวข้องในโรงเรียนร่วมมือกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

Acheson & Gall (2003, อ้างถึงใน กานต์ธีรา ธรรมสา. 2565: 38) กล่าวว่ากระบวนการในการดำเนินการนิเทศว่า ประกอบด้วย 3 กระบวนการ ได้แก่

1. จัดประชุมเพื่อวางแผน โดยผู้นิเทศกับครูผู้รับการนิเทศ เพื่อให้ครูได้มีโอกาสเสนอความต้องการ ประเด็นที่สนใจจะปรับปรุงพัฒนา และความมุ่งหวังที่จะพัฒนา บทบาทของผู้นิเทศในขั้นตอนนี้ก็คือ ช่วยให้ครูเข้าใจในเรื่องที่ครูสนใจให้ครูได้มองเห็นภาพการสอนของตนในปัจจุบัน ร่วมกันพิจารณาเทคนิคใหม่ ๆ ที่ครูสนใจจะนำไปใช้ในการปรับปรุงพัฒนาการเรียน

2. การสังเกตการสอน การสังเกตการสอนต้องดำเนินการด้วยกระบวนการที่มีการวางแผน กำหนดแนวทางและวิธีการสังเกตการณ์สอนที่เหมาะสม เวลาที่จะทำการสังเกตการณ์สอนในชั้นเรียน และวิธีการให้ข้อมูลย้อนกลับ

3. การประชุมให้ข้อมูลย้อนกลับ ขั้นตอนนี้ผู้นิเทศและครูประชุมพร้อมกันเพื่อวิเคราะห์ผลการสังเกตการสอน และร่วมกันตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางแก้ไข

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการนิเทศภายในของสถานศึกษาข้างต้น ผู้วิจัยได้สังเคราะห์กระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษา ได้ 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการ
2. การวางแผนการนิเทศ
3. การปฏิบัติการนิเทศ
4. การติดตาม การประเมินผลการนิเทศและปรับปรุงแก้ไข

กระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้

จากการศึกษากระบวนการนิเทศภายในของสถานศึกษาข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้กระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

1. การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการ หมายถึง ดำเนินการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลการจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ผู้เรียน ผลการประเมินในชั้นเรียน หลักฐานชิ้นงาน แฟ้มสะสมงาน และข้อมูลจากระบบสารสนเทศสถานศึกษา เพื่อระบุปัญหา อุปสรรค และความต้องการพัฒนาของครู พร้อมจัดลำดับความสำคัญของประเด็นนิเทศให้ชัดเจน

2. การวางแผนการนิเทศ หมายถึง แต่งตั้งคณะกรรมการนิเทศภายใน และร่วมกันจัดทำแผนการนิเทศโดยกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย ปฏิทินนิเทศ วิธีดำเนินงาน เครื่องมือ ตัวชี้วัด และแนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับบริบทสถานศึกษา พร้อมจัดทำแบบฟอร์ม เครื่องมือนิเทศในรูปแบบดิจิทัล และกำหนดบทบาทหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องอย่างชัดเจน

3. การปฏิบัติการนิเทศ หมายถึง ดำเนินการนิเทศตามแผนโดยเน้นการให้คำปรึกษาและข้อเสนอแนะเชิงพัฒนาผ่านการสังเกตชั้นเรียน การสะท้อนผลหลังสอน การนิเทศแบบเพื่อนช่วยเพื่อน PLC และการโค้ชรายบุคคล โดยใช้เทคโนโลยีสนับสนุนการสื่อสาร การบันทึกผล และการจัดเก็บหลักฐานการนิเทศในระบบออนไลน์ เพื่อให้ครูสามารถปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง

4. การติดตาม การประเมินผลการนิเทศและปรับปรุงแก้ไข หมายถึง ติดตามความก้าวหน้าและประเมินผลการนิเทศโดยตรวจสอบความสอดคล้องกับเป้าหมาย วิเคราะห์ผลการเปลี่ยนแปลงของการจัดการเรียนรู้และผลลัพธ์ผู้เรียน จัดเวทีสะท้อนผลและให้ข้อมูลป้อนกลับอย่างสร้างสรรค์ พร้อมสรุปผลการดำเนินงานในรูปแบบรายงานและนำผลประเมินไปปรับปรุงแผนและกระบวนการนิเทศในรอบถัดไป

สรุปผล

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มุ่งสังเคราะห์และพัฒนากระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพและตอบสนองต่อบริบทการจัดการศึกษาปัจจุบัน พบว่า การนิเทศภายในสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการทำงานที่ดำเนินอยู่ภายในโรงเรียนอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาคุณภาพครู ยกระดับมาตรฐานการจัดการเรียนรู้ และสร้างบรรยากาศทางการศึกษาที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างเต็มศักยภาพ จากการสังเคราะห์ ผู้วิจัยได้พัฒนากระบวนการนิเทศภายในเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ให้เป็นระบบ โดยแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอนสำคัญ ได้แก่ 1) การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการ 2) การวางแผนการนิเทศ 3) การปฏิบัติการนิเทศ 4) การติดตาม การประเมินผลการนิเทศและปรับปรุงแก้ไข ซึ่งผลการสังเคราะห์ยังชี้ให้เห็นว่า การเพิ่มเทคโนโลยีสนับสนุนการนิเทศมีส่วนช่วยยกระดับประสิทธิภาพของการนิเทศภายในอย่างมีนัยสำคัญ โดยเทคโนโลยีทำให้เกิดการจัดเก็บข้อมูล การสื่อสาร การติดตามผล และการรายงานผลที่รวดเร็วและตรวจสอบได้ ส่งผลให้การนิเทศมีความเป็นระบบ โปร่งใส ลดภาระงานเอกสาร และสนับสนุนการตัดสินใจบนฐานข้อมูลจริง ทั้งยังช่วยให้สถานศึกษาสามารถออกแบบการนิเทศแบบผสมผสาน ทำให้การให้คำปรึกษาและการติดตามผลเกิดขึ้นต่อเนื่องและสอดคล้องกับบริบทของครูผู้สอนได้ดียิ่งขึ้น

องค์ความรู้ใหม่

กระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

1. การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการ หมายถึง ดำเนินการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลการจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ผู้เรียน ผลการประเมินในชั้นเรียน หลักฐานชิ้นงาน แฟ้มสะสมงาน และข้อมูลจากระบบสารสนเทศสถานศึกษา เพื่อระบุปัญหา อุปสรรค และความต้องการพัฒนาของครู พร้อมจัดลำดับความสำคัญของประเด็นนิเทศให้ชัดเจน

2. การวางแผนการนิเทศ หมายถึง แต่งตั้งคณะกรรมการนิเทศภายใน และร่วมกันจัดทำแผนการนิเทศโดยกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย ปฏิทินนิเทศ วิธีดำเนินงาน เครื่องมือ ตัวชี้วัด และแนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับบริบทสถานศึกษา พร้อมจัดทำแบบฟอร์ม เครื่องมือนิเทศในรูปแบบดิจิทัล และกำหนดบทบาทหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องอย่างชัดเจน
3. การปฏิบัติการนิเทศ หมายถึง ดำเนินการนิเทศตามแผนโดยเน้นการให้คำปรึกษาและข้อเสนอแนะเชิงพัฒนาผ่านการสังเกตชั้นเรียน การสะท้อนผลหลังสอน การนิเทศแบบเพื่อนช่วยเพื่อน PLC และการโค้ชรายบุคคล โดยใช้เทคโนโลยีสนับสนุนการสื่อสาร การบันทึกผล และการจัดเก็บหลักฐานการนิเทศในระบบออนไลน์ เพื่อให้ครูสามารถปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง
4. การติดตาม การประเมินผลการนิเทศและปรับปรุงแก้ไข หมายถึง ติดตามความก้าวหน้าและประเมินผลการนิเทศโดยตรวจสอบความสอดคล้องกับเป้าหมาย วิเคราะห์ผลการเปลี่ยนแปลงของการจัดการเรียนรู้และผลลัพธ์ผู้เรียน จัดเวทีสะท้อนผลและให้ข้อมูลป้อนกลับอย่างสร้างสรรค์ พร้อมสรุปผลการดำเนินงานในรูปแบบรายงานและนำผลประเมินไปปรับปรุงแผนและกระบวนการนิเทศในรอบถัดไป

เอกสารอ้างอิง

- กานต์ธีรา ธรรมสา. (2565). การพัฒนาแนวทางการนิเทศภายในการศึกษายุค 4.0 สำหรับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาบุรีรัมย์. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- กุลิสรา จิตรขญาณิช. (2562). การจัดการเรียนรู้. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2564). การจัดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง. นนทบุรี: เอ็ม ดี ออล กราฟิก.
- ทองคำ อำไพ. (2564). การพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาสำหรับสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษาดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ทิพวรรณ ถาวรโชติ. (2564). รูปแบบการนิเทศด้วยเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ธิดาวัลย์ อุ่นทอง. (2568). การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษายุคดิจิทัล. กรุงเทพฯ: ดีเซมเบอร์.
- ธิตพร ยางเขียว. (2565). ความต้องการจำเป็นและแนวทางการพัฒนาการนิเทศภายในสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 2. สารนิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ธีรศักดิ์ อุปมัยอิชัย. (2563). ความเป็นครู: แนวทางการพัฒนาเชิงทฤษฎีสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พรนภา วัฒน้อย, และทัศนะ ศรีปิตตา. (2565). กระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษาที่ส่งเสริมพัฒนาการจัดการเรียนรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 1. Journal of Roi Kaensarn Academi, 7(4), 45–59.
- พัสฎาพรท์ คำจันทร์. (2565). อนาคตภาพการนิเทศการศึกษา สำหรับศึกษานิเทศก์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาในทศวรรษหน้า: กรณีสาระเทคโนโลยี (วิทยาการคำนวณ). วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษาดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยนเรศวร.

- พุทธชาติ แสนอุบล. (2560). สภาพ ปัญหา และแนวทางการปรับปรุงการนิเทศภายในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ว่าที่ร้อยตรี ชลธิ์ธิ์วัฒน์ กันยายน. (2564). แนวทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษาด้วยกระบวนการนิเทศภายในของโรงเรียนเทศบาลวัดคูคำ จังหวัดเชียงใหม่. วารสารพุทธสังคมวิทยาปริทรรศน์, 6(1), 51-62.
- วิชิตา วรธาดาสวัสดิ์. (2566). รูปแบบการนิเทศการศึกษาแบบผสมผสานเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษาดุสิตบัณฑิต. มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- วุฒินันท์ จันทรทอง. (2568). การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการนิเทศของผู้บริหารสถานศึกษา. สืบค้นเมื่อ 24 มกราคม 2569, จาก <https://snkvc.ac.th/wp-content/uploads/2025/04/บทความเชิงวิชาการผอ.วุฒินันท์-จันทรทอง>.
- สถาพร สมอุทัย. (2565). “การนิเทศการศึกษา” หนึ่งตัวช่วยในการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21. วารสารวิจัยวิชาการ, 5(3), 275-288.
- สธิพร เขาวนชัย. (2568). การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน. (พิมพ์ครั้งที่ 3). การพิมพ์ดอกท้อ
- สุนิสา ดวงขตา. (2564). แนวทางการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครสวรรค์ เขต 3. การค้นคว้าอิสระการศึกษามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2567). แนวทางการสร้างความเข้มแข็งการนิเทศภายในสถานศึกษา (เอกสารลำดับที่ 10/2567). สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- อดิศักดิ์ ไหมทอง. (2567). การพัฒนาแนวทางการนิเทศภายในโดยใช้แนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ สำหรับสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- Hough, B., & Duncan, K. (1970). *Teaching description and analysis*. Addison: Westlu.